

donde los autores extraen algunos testimonios, principalmente epistolares, de gran valor. Especial interés en este sentido tiene todo lo relacionado con la empresa valenciana de producción y distribución Cifesa, *la antorcha de los éxitos*, cuyo responsable, Vicente Casanovas, pese a su inmediata adhesión a los sublevados y su interés por convertir a su entonces boyante negocio en algo lo más similar posible a la productora/distribuidora oficial del naciente régimen, nunca fue visto por buenos ojos por las instancias oficiales. Sus constantes gestos para agradar a las nuevas autoridades tuvieron el silencio por respuesta en las más benévolas ocasiones.

Pero pese a estos aciertos, el libro de Álvarez y Sala también nos suscita algunas dudas que, dicho sea de paso, parece que nadie hasta ahora parece estar dispuesto a resolver. Por ejemplo: ¿qué lleva a la plana mayor de directores del cine español de la República a abrazar la causa de los sublevados? Máxime cuando en sus películas de la guerra y la primera posguerra intentaron conservar el aire de aquel cine republicano del periodo anterior, modelo cinematográfico que sin duda desagradaba a los rebeldes.

Por otro lado, el texto no trata con suficiente rigor textos historiográficos recientes —esos artículos a los que nos referíamos con anterioridad y que se han publicado en los últimos tiempos sobre algunos aspectos concretos del cine de la España nacional durante la guerra—. Pondremos dos ejemplos: primero, el artículo del ya cita-

do Emeterio Díez Puertas, «Los acuerdos cinematográficos entre el franquismo y el Tercer Reich (1936-1945)», aparecido en *Archivos de la Filmoteca* (núm. 33, octubre de 1999), el cual no se cita; segundo, el imprescindible texto de Alberto Elena «*Romancero marroquí: africanismo y cine bajo el franquismo*», en *Secuencias* (núm. 4, abril de 1996), que Álvarez y Sala citan para afirmar que en él aparece el diario de rodaje de Jesús Rey, extremo erróneo, por no hablar de la omisión de la labor de desmitologización de Carlos Velo que se lleva a cabo en dicho texto.

Por último, tampoco nos queda claro el criterio seguido para dar cabida a unas películas en el libro y dejar a otras fuera. Nos estamos refiriendo, principalmente, a lo que ocurre con toda esa producción que se mueve entre los últimos momentos del conflicto y los primeros momentos de la posguerra. Mientras que *Sin novedad en el Alcázar* (de Augusto Genina) es tratada en el volumen, un título coetáneo que también trata del reciente conflicto bélico y cuya producción tuvo el mismo origen, como *Frente de Madrid* (de Edgar Neville), no aparece; y lo mismo ocurre, por ejemplo, con *Los hijos de la noche* (de Benito Perojo), también realizada en Italia desde inicios de 1939, pero fraguada como proyecto durante la guerra.

Josep Cerdán

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Comunicació
Audiovisual i Publicitat

BAUMAN, Zygmunt

Globalització, les conseqüències humanes

Barcelona: Pòrtic-Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya
(Col·lecció Biblioteca Oberta / Món Global), 2001, 174 p.

La globalització, desencantada

«Una petita gran obra que deixa en evidència una bona part de la literatura actual

sobre la globalització». Segurament, molts lectors del llibre del sociòleg Zygmunt Bauman *Globalització, les conseqüències humanes* subscriuran aquest judici emès

pel també sociòleg Carlos Frade al pròleg de l'edició catalana de l'obra. Un pròleg que, per cert, no desmereix en res la qualitat de l'assaig de Bauman.

Amb l'estil contundent i polemista dels bons assagistes (malgrat algunes espessors passatgeres), el sociòleg britanicopolonès ofereix una dissecció molt suggerent i crítica d'un concepte (i, evidentment, de la realitat a la qual pretén anomenar) que darrerament omple espais mediàtics a dojo i, tal com indica Frade, milers de pàgines de literatura presumptament acadèmica. Un text l'agudesa i el magnetisme del qual segurament deuen molt, cal dir-ho d'entrada, a una traducció polida i meticulosa, que ha deixat una prosa en català «tibant», consistent, que fa de força bon llegir. I cal dir-ho perquè passa cada cop més sovint que assajos que poden estar pulcrament redactats en la llengua original queden esguerrats per traduccions matusseres, presumiblement a càrrec d'una letal combinació de màquina i persona (la primera tradueix automàticament i la segona «repassa» i ajusta, o almenys això se suposa).

Frade té raó quan afirma que Bauman no és un intel·lectual gaire conegut al nostre país, almenys fora dels cercles acadèmics de la sociologia, malgrat que ha publicat no menys de divuit monografies des de 1976 (cinc de les quals han estat traduïdes al castellà i una, la que ens ocupa, al català). El prologuista explica que les preocupacions expressades pel sociòleg britànic en aquesta prolífica obra s'agrupen en tres grans temes: la llibertat de l'individu com a valor suprem, única-ment realitzable en el marc de l'acció col·lectiva d'una societat autònoma; l'holocaust com a fruit més ominós de la modernitat, indissociable d'aquesta, i la societat de consum com a essencialment diferent en els seus valors (estètica consumista, llibertat d'elecció del consumidor) del model de societat immediata-ment anterior, marcat pel predomini de l'ètica del treball.

A *Globalització, les conseqüències humanes*, Bauman aborda i combina totes tres preocupacions, expressades de manera més o menys explícita: la llibertat de moure's, la mobilitat (o la seva absència), com a principal factor d'estratificació social avui dia i com a determinant clau de la creixent fractura social i internacional provocada per l'anomenada «globalització»; la crisi de les institucions i els valors que han encarnat durant dos segles la modernitat (l'Estat nació i l'ètica del treball), i la figura del consumidor turista com a cara bonica d'una moneda que té la seva creu en el rodamón desposseït i exclòs del sistema, una parella indissociable, perquè constitueixen els dos pols al voltant dels quals s'estan reestructurant tant les societats avançades internament (menys persones acumulen més riquesa, creix exponencialment el nombre de marginats) com la humanitat a escala internacional (augment de l'abisme que separa el nord ric i el sud miserable).

El pròleg de Frade, a més de resultar molt útil com a explicació i contextualització de l'assaig de Bauman, desprèn el mateix esperit combatiu i inconformista que aquest darrer. El professor de sociologia de la UAB i la UOC no s'està de desacreditar l'allau d'estudis i assajos sobre la globalització, la probresa conceptual i analítica dels quals «no es pot deslligar del fet que solen estar motivats per interessos completament aliens a l'intent de comprendre». Cosa particularment greu, hi afegim, si aquests treballs s'originen a la universitat, institució presumptament sostinguda per la societat perquè faci precisament això, intentar comprendre.

«Avui podem observar l'ensordidora confusió de veus que [...] canten les lloances de la societat global de la informació i pretenen fer passar per anàlisi allò que tendeix més aviat cap a la promoció i fins i tot cap a la propaganda més grollera», denuncia Frade, fent-se acompanyar d'opinions similars de prestigiosos intel·lectuals crítics com Roland Robert-

son i Ulrich Beck. Una denúncia que, això no obstant, no pot evitar de recórrer a termes generats i posats en circulació per aquesta mateixa xerrameca pseudoacadèmica, com ara «ciberespai» o «espai virtual». Segons Frade, el nou poder ja no rau en l'espai físic, sinó en un suposat espai virtual, afirmació que cau en el mateix parany que intenta denunciar: el d'un discurs interessadament mitificador o sublimador, que oculta la veritable naturalesa de les coses. El poder no és mai immaterial, sinó ben físic i real, té noms i cognoms, encara que es rodegui d'una gran faramalla simbòlica («immaterial») que, en realitat, és la seva màscara i el seu principal arsenal; o malgrat que utilitzi al seu servei les més sofisticades tecnologies de transmissió instantània d'informació.

Pel que fa pròpiament a Bauman, aquest anuncia la principal intenció de l'obra a la seva introducció: deconstruir el terme *globalització*, una paraula clixé que de tant repetida i superficialment analitzada s'està convertint en un terme opac que en el fons no diu res sobre la realitat a la qual es refereix, igual que el seu terme bessó, hi afegiríem, el de *societat de la informació*, al qual curiosament el sociòleg alemany no fa cap referència en aquest llibre.

Es tracta de «fer desaparèixer part de la boira que envolta el terme *globalització*, segons el propi autor, objectiu associat a un altre de profundes implicacions polítiques: desfer la impressió generalitzada que la globalització és una cosa que ens passa a tots de manera inexorable, sense que tingui causes ni culpables concrets. En definitiva, Bauman pretén provocar, objectiu que hauria de caracteritzar tota tasca intel·lectual. Provocar el debat, qüestionar, posar preguntes: «no fer determinades preguntes comporta més perills que no respondre les preguntes que ja són a l'agenda oficial. Fer les preguntes equivocades, en canvi, contribueix massa

sovint a desviar l'atenció dels assumptes realment importants», afirma. I certament el seu assaig assoleix sobradament la fita autoimposada.

Bauman articula el seu discurs en cinc capítols, que, com per donar fe de la seva manca de voluntat doctrinària, no tenen unes conclusions o un colofó, sinó que s'acaben sobtadament, just al límit de l'índex analític, deixant un «tallat» que el lector pot ressentir com a falta de «voluntat rematadora» per part de l'autor, però que també pot servir per estimular la reflexió crítica autònoma, precisament allò que l'autor anuncia que persegueix.

L'eix conductor de la seva argumentació és que la globalització constitueix un fenomen íntimament associat al desenvolupament del capitalisme, anomenat «tardà» per alguns, i caracteritzat bàsicament per la «Guerra de la Independència respecte a l'Espai» iniciada i guanyada pel capital, segons el propi autor. És a dir, el que s'ha globalitzat realment és el capital, així com els seus propietaris, gestors i servidors (materials o intel·lectuals), és a dir, les elits, mitjançant un procés de progressiva desterritorialització o deslliurament de les servituds imposades per la vinculació a un espai i a una comunitat humana concrets, locals o nacionals. Això comporta en darrera instància la progressiva «desresponsabilització» del capital en relació amb els potencials efectes negatius de la seva presència (o de la seva absència o desplaçament) per a un territori i una comunitat concrets.

Aquesta tendència economicoterritorial té dramàtiques conseqüències polítiques: el desmantellament inexorable de l'Estat del benestar i la progressiva reducció de l'Administració pública a un mer paper repressor o policial, que persegueix oferir al capital i als seus representants nòmades les millors condicions possibles perquè s'hi quedin una temporada i hi reparteixin algunes plusvàlues menors en forma de salaris i impostos. I conseqüències socials no menys greus: la imparable

polarització de les societats desenvolupades, però també de la «societat mundial», en dos grups cada cop més diferenciats: d'una banda les elits globals, ubicues, cosmopolites, híbrides, deslliurades de la servitud de la localitat, i, de l'altra, la gran majoria silenciosa i desposseïda, confinada en la localitat, ja no habitant d'aquesta. Presonera del seu lloc de naixement, pel qual pot passar (o no: no se sap què és pitjor) el tren carregat d'or del gran capital, però que en tot cas només hi farà una aturada tècnica, mentre no trobi un altre lloc on pugui obtenir plusvàlues més altes.

Aquest confinament dels «locals» (com Bauman anomena els pobres) té la seva màxima expressió en l'expansió imparable del sistema carcerari: als Estats Units, país pioner i avantguardista que anuncia les tendències socioeconòmiques i culturals que després s'imposaran a escala mundial, la població reclusa ha passat de l'enorme xifra de 230 presos per cada 100.000 habitants a uns dramàtics 649 el 1997, fenomen analitzat per Bauman en el contundent i corprenerador capítol titulat «Llei global, ordres locals».

Entre els aspectes menys positius de l'obra (pocs, d'altra banda), crida l'atenció que Bauman es refereixi quasi sistemàticament en aquest llibre al moment actual com a «època postmoderna o final de l'època moderna», explicitant així la seva negativa (o incapacitat) a pronunciar-se per una tipificació o una altra i sense que enlloc expliqui què entén per postmodernitat ni per què es pot considerar que estem vivint el final de l'època moderna. Sembla com si els ecos d'aquest debat, que va marcar la vida universitària anglosaxona de la dècada de 1980, no s'hagin apagat en Bauman, i que aquest autor no hagi sedimentat cap conclusió pròpia al respecte.

D'altra banda, la brillantor i l'empena dialèctica de Bauman, que configuren un discurs engrescador i convin-

cent, de vegades el fan caure en un dels defectes més típics d'alguns intel·lectuals contemporanis (i potser de tots aquells que assagen interpretacions de la societat amb vocació prospectiva): la tendència hiperbòlica a identificar ruptures radicals, novetats absolutes i discontinuïtats indiscutibles, particularment associada a les anàlisis en clau sociològica de les mal anomenades «noves tecnologies de la comunicació». Per exemple, quan afirma que «l'aparició de la World Wide Web ha posat fi —pel que fa a la informació— a la noció de *viatge* (i a la de *distància* que s'ha de recórrer)», un efecte que, en tot cas, va sorgir amb la invenció del telègraf elèctric a mitjan segle XIX. O quan parla de l'aparició contemporània d'un suposat «espai cibernètic [que] s'ha imosat per sobre d'aquell espai territorial / urbanístic / arquitectònic». O quan anuncia que «la reducció del temps de viatge fins a zero condueix a una nova qualitat, l'anihilació total de les limitacions espacials», o que «el consumidor d'una societat de consum és una criatura radicalment diferent dels consumidors de qualsevol altra societat que hagi existit fins en aquest moment».

No obstant aquestes i altres afirmacions *épatantes* i poc o gens fonamentades, que tant enlluernen els consumidors de literatura prospectiva (molta de la qual es mou en el límit entre la profecia i la ciència-ficció) i que tant d'èxit mediàtic i acadèmic deparen a alguns assagistes gurus (Negroponte en seria l'exemple paradigmàtic), el to general de l'obra és molt mesurat, i les seves afirmacions, prou argumentades i convincentes, com per poder-la considerar absolutament respectable i, fins i tot, admirable en alguns punts.

Bernat López

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme
i Ciències de la Comunicació